

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАГРОЗ РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ З УРАХУВАННЯМ ЇХ ВПЛИВУ НА ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СФЕР

©2026 СЕМИГУЛІНА І. Б., ЯРОШЕНКО І. В.

УДК 332.1, 351, 352, 353
JEL: H70; R10; R11; R12; R13; R50; R58

Семигуліна І. Б., Ярошенко І. В. Особливості формування класифікації загроз регіональному розвитку з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій в Україні та функціональність соціально-економічних сфер

Управління регіональним (територіальним) розвитком в Україні в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз, зокрема спричинених війною та потребою повоєнної відбудови, ґрунтується на спроможності взаємодії між собою таких факторів, як: поєднання наявних ресурсних можливостей територій, створення умов для ефективного та цілеспрямованого їх використання, здатності влади, бізнесу та населення реагувати на зовнішні виклики й можливості, збереження внутрішньої стабільності, створення сприятливих умов для стійкого розвитку економіки та достойного рівня життя власних громадян, та, головне, потребує безпечного життєвого середовища. Метою дослідження є теоретичні та практичні аспекти щодо формування класифікації загроз регіональному (територіальному) розвитку, що ґрунтуються на використанні причинно-наслідкових взаємозв'язків між безпековими, інституційними, інфраструктурними, економічними, соціальними й екологічними видами загроз, враховуючи їх вплив на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер, що дозволяє в подальшому формувати актуальні управлінські рішення та використовувати ефективний інструментарій для їх попередження та подолання. Також вивчено питання структури загроз регіональному (територіальному) розвитку за видами, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер; встановлено, на основі характеристики видів загроз, взаємозв'язки між різними їх видами, що виникають у процесі організації управління регіональним (територіальним) розвитком; запропоновано методичний підхід до групування загроз регіональному (територіальному) розвитку за видами, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер. Таким чином, дослідження питань формування класифікації загроз за видами набуває суттєвого практичного значення, враховуючи потребу суспільства у володінні якомога повнішою інформацією щодо їх наявності, а також часової мінливості, та є актуальним у процесі пошуку ефективних управлінських рішень, зокрема на основі залучення альтернативних можливостей за умови обмеженості власних територіальних спроможностей (безпекових, географічних, інституціональних, виробничих, економічних, логістичних, інфраструктурних, фінансових, соціальних, екологічних тощо).
Ключові слова: загроза; класифікація загроз; регіональний (територіальний) розвиток; публічне управління; регіон; територія; громада; регіональна політика; політика відновлення.

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 21.

Семигуліна Ірина Борисівна – кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: isemigulina@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9523-3322>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=58502664700>

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7107-5550>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/OOM-5823-2025>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57364993900>

UDC 332.1, 351, 352, 353
JEL: H70; R10; R11; R12; R13; R50; R58

Semygulina I. B., Yaroshenko I. V. The Features of Forming a Classification of Threats to Regional Development Taking into Account their Impact on the Livelihood of Territories in Ukraine and the Functionality of Socioeconomic Spheres

Regional (territorial) development management in Ukraine under conditions of external and internal threats, in particular those caused by the war and the need for postwar reconstruction, is based on the ability to interact among factors such as: the combination of available resource opportunities of territories, the creation of conditions for their efficient and purposeful use, the capacity of authorities, business, and the population to respond to external challenges and opportunities, the maintenance of internal stability, the creation of favorable conditions for sustainable economic development and a decent standard of living for its citizens, and, most importantly, requires a safe living environment. The aim of the study is to examine the theoretical and practical aspects of forming a classification of threats to regional (territorial) development, based on the use of cause-and-effect relationships between security, institutional, infrastructure, economic, social, and environmental types of threats, taking into account their impact on the livelihoods of territories and the functionality of socioeconomic spheres, which subsequently allows for the development of relevant managerial decisions and the use of efficient tools for their prevention and mitigation.

The issue of the structure of threats to regional (territorial) development by types, taking into account their impact on the livelihoods of territories and the functionality of socioeconomic spheres, has also been studied; based on the characterization of types of threats, the relationships between different types of threats that arise in the process of regional (territorial) development management have been determined; a methodological approach to grouping threats to regional (territorial) development by types, taking into account their impact on the livelihoods of territories and the functionality of socioeconomic spheres, has been proposed. Thus, the study of issues related to the formation of a classification of threats by type acquires significant practical importance, considering society's need for as complete information as possible regarding their presence and temporal variability, and is relevant in the process of searching for efficient managerial solutions, particularly based on the involvement of alternative opportunities in conditions of limited own territorial capacities (security, geographical, institutional, production, economic, logistical, infrastructure, financial, social, environmental, etc.).

Keywords: threat; classification of threats; regional (territorial) development; public administration; region; territory; community; regional policy; recovery policy.

Fig.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 21.

Semyhulina Iryna B. – PhD (Economics), Research Associate of the Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenerny Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: isemigulina@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9523-3322>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58502664700>

Yaroshenko Ihor V. – PhD (Economics), Senior Research Staff Member, Leading Researcher of the Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenerny Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7107-5550>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/OOM-5823-2025>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57364993900>

Управління регіональним (територіальним) розвитком в Україні в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз, зокрема спричинених війною та потребою повоєнної відбудови, ґрунтується на спроможності взаємодії таких факторів, як: поєднання наявних ресурсних можливостей територій, створення умов для ефективного та цілеспрямованого їх використання, здатності влади, бізнесу та населення реагувати на зовнішні виклики й можливості, збереження внутрішньої стабільності, створення сприятливих умов для стійкого розвитку економіки та достойного рівня життя власних громадян, і, головне, потребує безпечного життєвого середовища.

Дослідження питань формування класифікації загроз за видами набуває суттєвого практичного значення, враховуючи потребу всіх членів суспільства у володінні якомога повнішою інформацією щодо їх наявності, а також часової мінливості, та є актуальним у процесі пошуку ефективних управлінських рішень, зокрема на основі залучення альтернативних можливостей за умови обмеженості власних територіальних спроможностей (безпекових, географічних, інституціональних, виробничих, економічних, логістичних, інфраструктурних, фінансових, соціальних, екологічних тощо).

Протягом усього періоду української державності питання щодо проблематики регіонального розвитку під впливом різних факторів і загроз, викликів і умов знаходяться серед пріоритетних для вивчення в полі зору вітчизняних науковців, а саме: Варналія З., Власюка О., Гейця В., Кизима М.,

Хаустової В., Белікової Н., Іванової О., Трушкіної Н., Полякової О., Тур О., Корнаш Ю., Вигодованець Ю., Сухорукова А., Луценко Ю., Демченко К. та інших, проте напрями таких досліджень є безпосередньо прив'язаними до тематики наукових інтересів дослідників. Узагальнення авторських робіт є величезним інформаційним фундаментом у розвитку представленої тематики. Натомість, особливості функціонування українських регіонів і територій, що відбуваються під впливом спричинених довготривалою війною викликів і загроз, і актуальність формування сучасних управлінських пріоритетів для забезпечення безпечності, стійкості та сталості їх розвитку потребують розширення напрацьованих раніше матеріалів, використовуючи комплексний підхід до формування класифікації загроз регіональному (територіальному) розвитку з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій в Україні та функціональність соціально-економічних сфер.

Мета статті полягає в дослідженні теоретичних і практичних аспектів формування класифікації загроз регіональному (територіальному) розвитку, що ґрунтуються на використанні причинно-наслідкових взаємозв'язків між безпековими, інституційними, інфраструктурними, економічними, соціальними й екологічними видами загроз, враховуючи їх вплив на життєдіяльність територій і функціональність соціально-економічних сфер, що дозволяє в подальшому формувати актуальні управлінські рішення та використовувати ефективний інструментарій для їх попередження та подолання.

Завданнями статті є узагальнення структури загроз регіональному (територіальному) розвитку за видами, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер; встановлення, на основі характеристики видів загроз, взаємозв'язків між різними їх видами, що виникають у процесі організації управління регіональним (територіальним) розвитком; формування методичного підходу до групування загроз регіональному (територіальному) розвитку за видами, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер.

Основні результати. Життєдіяльність країни, її регіонів і територій являє собою єдину діючу систему просторового розвитку, ефективність і спроможність якої ґрунтується на взаємодії цілого ряду підсистем, зокрема політичної, воєнної, інституційної, інфраструктурної, економічної, соціальної, екологічної, культурної тощо. В процесі функціонування таких підсистем, зокрема під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, виникають різного роду суперечності навколо основних питань і напрямів їх розвитку, що за певних обставин можуть перевертатися в джерело викликів і загроз та, надалі, впливати на безпеку життєздатності суспільства загалом та окремої людини зокрема.

В умовах існування широкого кола аналітичних матеріалів стосовно запропонованих переліків викликів і загроз, що відповідають пріоритетності сфер наукових інтересів дослідників, виникає потреба у формуванні узагальненої класифікації існуючої та (або) потенційної множини загроз регіональному (територіальному) розвитку за певними видами, враховуючи їх вплив на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер, і використовуючи при цьому елементи взаємодії певних тематичних напрямів між собою і окремих складових усередині них. Це, в процесі використання причинно-наслідкових зв'язків та притаманних територіальних особливостей, впливає на посилення функціональних спроможностей окремих регіонів і територій та країни в цілому, отже є особливо актуальним в період воєнної та повоєнної відбудови.

Метою формування класифікації загроз регіональному (територіальному) розвитку є упорядкування за різними ознаками множини загроз у види задля забезпечення суб'єктів управління інформацією щодо доцільності її використання в процесі вирішення конкретного завдання стосовно організації системи ефективного управління просторовим соціально-економічним розвитком на засадах безпечності, стійкості та сталості або ви-

бору, у разі необхідності, альтернативного варіанта для досягнення заявлених цілей.

Узагальнення результатів наукових досліджень стосовно виокремлення різновидів загроз за напрямками безпеки [1–13] вказують на актуальність вибору множини таких видів різними авторами з позиції їх значення для тематики власних досліджень, а також дозволяють оцінити масштаби напрацьованих матеріалів. Проведений аналіз наукових підходів дозволяє виділяти види загроз з розподілом їх за певними категоріями, що їх детальніше характеризують [3; 4; 6; 8; 14–18]. Вибір категорій кожним окремим автором також залежить здебільшого від зацікавленості в тематичі представлених досліджень, натомість характеризується широтою представлення. Висновки з аналізу вищезазначених робіт у подальшому є основою для інформаційного узагальнення та використання при формуванні результатів запропонованого дослідження.

Підсумовуючи проаналізовані дослідницькі підходи стосовно різноманітності загроз, а також категорій, що їх характеризують, зважаючи на загальні процеси сьогодення, які відбуваються в українському суспільстві та всіх сферах його життєдіяльності, зокрема і в умовах триваючої війни проти України, і підтверджують унеможливлення розгляду питань наявних різновидів загроз безпеці регіонів (територій) окремо від загальної обстановки в країні та, навпаки, загроз безпеці всієї держави без урахування регіонального (територіального) чинника, проміжним висновком є *доцільність розширення питання щодо формування класифікації загроз регіональному (територіальному) розвитку за видами*, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер, а також наявних між ними взаємозв'язків, що є актуальним у процесі організації системи публічного управління різних рівнів [19].

Беручи до уваги проаналізовані матеріали, що характеризують різновиди загроз як сукупність елементів, які можуть бути використані в процесі формування системи управління розвитком регіонів (територій) в умовах воєнного та повоєнного відновлення, організації необхідних для існування безпечових умов, створення комфортного життєвого простору людини, запропонована така структура загроз регіональному (територіальному) розвитку за видами, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій і функціональність соціально-економічних сфер (табл. 1).

Узагальнення інформації (див. табл. 1) щодо характеристики видів загроз дозволяє визначити взаємозв'язки між різними їх видами, що виникають в процесі організації управління регіональним

Структура загроз регіональному (територіальному) розвитку за видами, з урахуванням їхнього впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер

Вид загрози (за сферою впливу)	Підвид загрози (за сферою впливу)	Характеристика впливу загрози на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер
1	2	3
Безпекові	Воєнні	Наслідки воєнних дій, проникнення ДРГ, окупація територій, прикордоння та наближення до кордону, прифронтове розташування; небезпека життю від обстрілів, тортур, полону; руйнації інфраструктури та економіки, біженці, міграція, смертність цивільного населення; тощо
	Політичні	Проблеми в зовнішньополітичних відносинах, підтримці країни в стані війни, пов'язані із європейською інтеграцією, внутрішньополітичні конфлікти, міжпартійні незгодженості, виборчі питання, політичні маніпуляції думкою виборців з боку проросійських елементів, порушення громадянських і політичних прав та свобод, політичне переслідування; інше
	Терористичні	Масовані обстріли територій і міст з боку РФ, масові вбивства, ворожі провокації, підривна діяльність, військові злочини, приниження людської гідності, кібератаки, етнічна ненависть, тероризм, расизм; тощо
	Криміногенні	Високий рівень злочинності, напружена криміногенна ситуація, кіберзлочинність, фінансові злочини, шахрайство, зростання цивільної злочинності, домашнє та соціальне насилля; тощо
	Епідеміологічні	Різного роду епідемії, пандемія COVID-19, інші, що загрожують безпеці функціонування та життєдіяльності країн, регіонів, територій у світі
	Кліматичні	Проблеми, пов'язані із екстремальними погодними явищами; зміна режиму опадів; танення льодовиків, підвищення рівня моря; підвищення середньодобової температури; зміна кліматичних зон; тощо
Інституційні	Недовіра до органів влади	Незадоволення діями влади, соціальні конфлікти, протестні настрої проти дій влади; низький рівень підтримки органів влади, зокрема місцевого самоврядування
	Неефективність системи публічного управління	Низький рівень спроможності управління в стані війни та післявоєнної відбудови; проблеми нерівномірності розвитку територій; слабкість системи регулювання та контролю; слабкість зовнішнь-економічної позиції; низький рівень взаємодії з бізнесом і громадянами
	Корупційні	Корупція органів влади різних рівнів; хабарництво, неефективність судової системи; тощо
	Кадрові	Кадрова некомпетентність, проблеми в галузі корпоративного управління; обмеження мобільності робочої сили; диспропорція ринків праці, міграція
Інфраструктурні	Бюджетно-фінансові	Низький рівень фінансової підтримки проблемних територій і сфер діяльності, зниження обсягів бюджетного фінансування, низька фінансова спроможність, бюджетний дефіцит, недофінансування бюджетної та соціальної сфер; недовіра до фінансових інститутів; неефективність фінансово-кредитної системи; незадовільний рівень фінансових підтримки та стимулів підприємницької діяльності
	Інформаційні	Наслідки та вплив хакерських атак, інформаційно-психологічні операції, низький рівень доступу до інформації, недостовірність і маніпуляції інформацією, низький рівень спроможності інформаційно-комунікаційних мереж; тощо

1	2	3
	Критичні об'єкти	Пошкодження, знищення або порушення роботи об'єктів критичної інфраструктури, енергетики, ЖКГ, адміністративних об'єктів органів державного управління і місцевого самоуправління; відсутність бомбосховищ; інше
	Транспортні	Порушення роботи транспорту внаслідок воєнних дій, знищення транспортного парку, нерозвиненість транспортної інфраструктури, порушення логістики; тощо
	Житлово-комунальні	Знищення, порушення роботи ЖКГ унаслідок воєнних дій, зношеність інфраструктури, відсутність ремонту й оновлення; тощо
	Соціальні	Проблеми забезпечення публічними послугами, порушення діяльності внаслідок воєнних дій, низький рівень доступу, неефективність роботи сфери послуг; тощо
	Технологічні	Технологічне відставання, низькотехнологічне виробництво й обладнання, порушення зв'язку, доступу до інтернет-ресурсів, доступу до банківської системи; інше
Економічні	Продовольчі	Порушення аграрного виробництва внаслідок воєнних дій, скорочення обсягів і номенклатури продукції сільського господарства, високі ціни на продукти, ризики голоду; обмеження доступу до їжі, втрата продовольчої незалежності; тощо
	Енергетичні	Порушення роботи, пошкодження підприємств енергетики; порушення енергетичної безпеки; тощо
	Макроекономічні	Падіння ВВП, інфляція, дефіцит бюджету, зростання боргових зобов'язань, погіршення зовнішньоекономічних показників; тощо
	Фінансові	Зростання дефіциту бюджету, високе навантаження на бюджет внаслідок зростання воєнних витрат, нестабільність валютного ринку, зростання боргового навантаження; бюджетна та фінансова нестійкість, скорочення соціальних видатків; тощо
	Виробничі	Руйнування підприємств, скорочення виробництва; деіндустріалізація економіки; обмеження розвитку виробничої сфери; різний ступінь забезпеченості ресурсами; відмінність в економічній політиці та механізмах її реалізації; релокація; тощо
	Зовнішньоекономічні	Обмеження експорту, зростання імпорту, порушення зовнішньоекономічної інфраструктури, розрив логістичних ланцюгів; тощо
	Інвестиційно-інноваційні	Відтік капіталу, зниження інвестиційної привабливості; відсутність або скорочення інновацій; тощо
	Технічні	Руйнування технологічного потенціалу; руйнування науково-технічного потенціалу; руйнування технічного обладнання; тощо
Соціальні	Бізнесові	Погіршення безпекових умов для ведення бізнесу внаслідок війни; недостатність стимулювальних пільгових умов; скорочення малого та середнього бізнесу внаслідок війни; втрата робочих місць; регіональна релокація; тощо
	Охорона здоров'я	Обмеження доступу до медичної допомоги та послуг, проблеми захисту від хвороб, доступу до ліків, недостатність медичного персоналу, епідемії та пандемії; тощо
	Культурно-етнічні	Проблеми щодо збереження традиційних культур, етнічних груп, історичної пам'яті та надбання
	Демографічні	Негативні демографічні процеси; висока смертність, демографічне старіння, низька народжуваність; висока зовнішня та внутрішня міграція; тощо
	Добробут	Погіршення умов життя внаслідок війни, втрата або руйнування житла; падіння рівня ВРП, зниження рівня життя; нерівність і бідність, зниження доходів населення; вимушене переселення; інше

1	2	3
	Трудові відносини	Втрата роботи внаслідок війни; скорочення та закриття бізнесу, безробіття, заборгованість і затримки із виплати заробітної плати, вимушена неповна зайнятість, трудові конфлікти; ослаблення трудової мотивації, трудова та професійна міграція
	Психологічні	Психологічні травми, зокрема пов'язані з війною; проблеми ментального здоров'я; розвиток дітей в умовах війни; тощо
	Освітні	Проблеми, пов'язані з доступом до освіти в умовах війни; погіршення умов отримання освіти, зокрема дошкільної та молодшої школи; освітня міграція; скорочення науково-педагогічного складу; скорочення дітей у закладах освіти
Екологічні	Територіальні	Зруйновані території внаслідок воєнних дій, забруднення сільськогосподарських угідь; замінованість території, знищення від пожеж; інше
	Навколишнє середовище	Екологічні катастрофи, їх вплив на навколишнє середовище; забруднені ліси, річки, атмосфера, забруднення морського басейну та прибережної зони; інше
	Техногенні	Проблеми та наслідки від захоплення ЗАЕС; наслідки від руйнації Каховської ГЕС; руйнування інфраструктури, антропогенні та техногенні навантаження; тощо
	Біорізноманіття	Проблеми, пов'язані з вимушеним переміщенням диких тварин і птахів в безпечні місця внаслідок війни; великий перелік зниклих видів рослин і тварин; негативні наслідки для морської флори та фауни від війни; проблеми та наслідки для заповідного фонду; тощо

Джерело: складено за [1–18].

(територіальним) розвитком, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер (рис. 1).

Одним із основних видів пропонується виділяти безпекові загрози, що безпосередньо впливають на всі сфери життєдіяльності регіону (території) будь-якого типу. Це воєнні, політичні, терористичні, криміногенні, епідеміологічні, інші види загроз. Без забезпечення відповідного рівня безпеки неможливо гарантувати умови для стійкого та сталого розвитку територій, якісну та повноцінну роботу інфраструктурних об'єктів, зокрема критичної інфраструктури, доступність усіх видів публічних послуг, зокрема соціальних, створення комфортних умов для повернення людей, життя та добробуту населення цих територій, створення умов для розвитку та повернення релокованого бізнесу, залучення необхідних інвестицій, розвиток різних сфер економіки, що впливають на конкурентоспроможний стан території тощо [20].

Виділення *інституційних загроз* в окремий вид дозволяє оцінити рівень спроможності інституцій різних рівнів, зокрема регіонального, місцевого, громадського рівнів, реагувати на всі наявні проблеми та загрози, зокрема в умовах довготри-

валою воєнного стану в країні, у тому числі через адаптацію законодавчих і стратегічних документів, кадрову компетентність, мобілізацію внутрішніх територіальних ресурсів, спроможність налагодити функціонування життєдіяльності територій та публічних послуг, зокрема всіх видів інфраструктури (критичної, транспортної, соціальної, інформаційної тощо), створення умов для сприятливого бізнес-клімату, організацію територіальної співпраці, спроможність залучення міжнародної підтримки тощо [20].

Інфраструктурні загрози пов'язані з питаннями забезпеченості регіону (території) достатнім і якісним рівнем інфраструктури, зокрема критичної, формуванням і розвитком житлово-комунальної сфери, транспорту, соціальної складової, інших видів, яка виступає матеріальною й організаційною основою задоволення життєвих потреб населення та створення сприятливого життєвого середовища, характеризують рівень і стан забезпеченості населення медичним, побутовим, культурним, житлово-комунальним, торговельним, транспортним обслуговуванням за рахунок розширення видів послуг, підвищення їх якості та доступності тощо [20].

Економічні загрози, зокрема в умовах повномасштабної війни, мають багатовимірний харак-

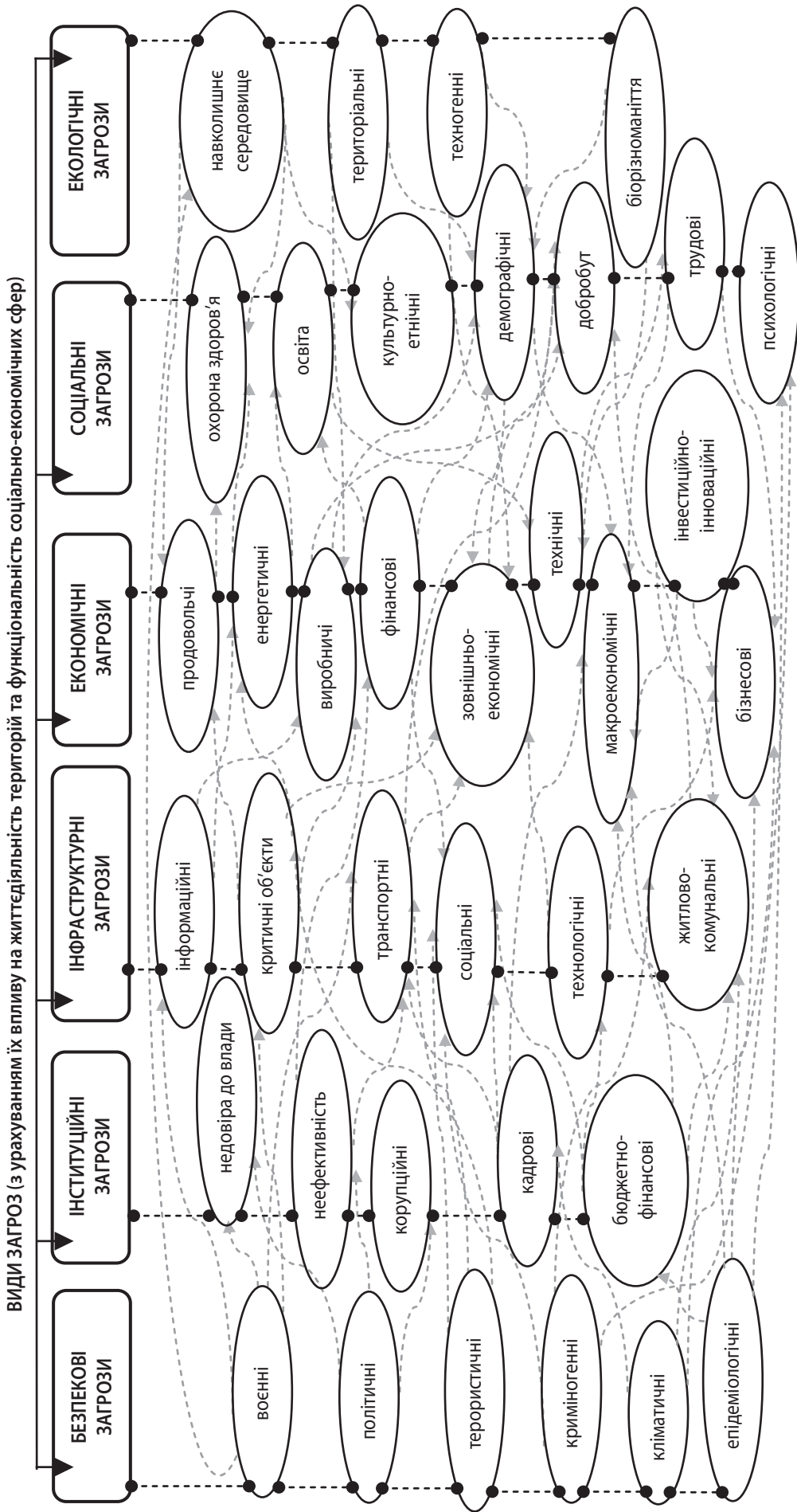

Рис. 1. Взаємозв'язок між видами загроз у процесі організації управління регіональним (територіальним) розвитком, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер

Джерело: авторська розробка.

тер, охоплюють всі сектори економіки, пов'язані, насамперед, із макроекономічною незбалансованістю, спадом виробництва, руйнуванням господарських зв'язків, логістичних шляхів, порушенням роботи виробничого циклу, релокацією бізнесу, втратою робочого потенціалу, міграцією населення, відсутністю інвестицій та інновацій, порушенням екологічних норм тощо. Їхнє вирішення потребує комплексного підходу до забезпечення економічної стійкості регіонів (територій) [20].

Соціальні загрози безпосередньо пов'язані із втратою або руйнацією житла громадян, відсутністю або погіршенням умов для життєдіяльності, проблемами, пов'язаними зі зростанням безробіття, затримками обов'язкових соціальних виплат, погіршенням забезпечення соціальних гарантій, зниженням рівня життя основної частини населення, зростанням соціальної диференціації суспільства, міграцією населення, погіршенням криміногенної ситуації, збільшенням соціальних конфліктів та іншими процесами й явищами [20].

Екологічні загрози обумовлені високим рівнем забрудненості навколишнього природного середовища, проблемами, пов'язаними із порушенням стійкості природних комплексів регіонів (територій) під впливом антропогенних і техногенних навантажень, високим рівнем мінування територій, зруйнованістю території лісів, високим рівнем забруднення сільськогосподарських угідь, водного басейну, атмосфери, скороченням біорізноманіття видів рослин і тварин тощо [20].

Узагальнення представлених вище положень дає змогу запропонувати методичний підхід до групування загроз регіональному (територіальному) розвитку за видами, що містить у підґрунті оцінку причинно-наслідкових взаємозв'язків між безпековими, інституційними, інфраструктурними, економічними, соціальними й екологічними видами загроз, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер, практичне використання чого дозволяє в подальшому формувати управлінські рішення й інструментарій для їх попередження та подолання (рис. 2).

Показана в дослідженні інформація щодо узагальнення та групування за ознаками різних видів загроз регіональному (територіальному) розвитку, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер, дозволяє визначити таке.

Ефективність системи публічного управління залежить від своєчасності виявлення, аналізу, обліку, моніторингу та прогнозування проблем і загроз регіональному (територіальному) розвитку, які безпо-

середньо впливають на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер, розробку та реалізацію оперативних і довгострокових заходів із їх попередження та нейтралізації, що потребує комплексного та системного підходів.

Аналіз і оцінка загроз регіональному (територіальному) розвитку на основі узагальнення інформації щодо видів загроз і взаємозв'язків між ними, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер, дозволяє в подальшому визначити стратегічні управлінські пріоритети та залучити необхідні ресурси й інструменти впливу для їх попередження та усунення з урахуванням різних типів територій, де вони мають місце бути.

Володіння та використання в процесі управління регіональним (територіальним) розвитком інформації щодо наявних видів і рівнів загроз, зокрема з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій і функціональність соціально-економічних сфер, і взаємозв'язків між ними, враховуючи територіальні проблеми, умови й особливості, дозволяє в подальшому оцінювати рівень конкурентоспроможності території, здатність ефективно функціонувати та розвиватися в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів, спроможність розвивати ділову активність й інноваційність, задовольняти інтереси власного населення та громади в цілому, що є особливо актуальним в умовах воєнного та повоєнного періодів відбудови України та її територій.

Запропоновані теоретико-практичні підходи до класифікації загроз регіональному (територіальному) розвитку передбачають їх групування за видами, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер, з метою забезпечення безпеки певного регіону або території, враховуючи: *рівень їхнього впливу* (критичний, високий, середній, низький, потенційний), *сфери впливу* (безпекові, інституційні, інфраструктурні, економічні, соціальні, екологічні), *середовище* (внутрішнє, зовнішнє), *спроможність території до функціонування* (повна неспроможність, часткова спроможність, спроможність до функціонування) тощо, та *наслідки для життєво важливих інтересів різних типів регіонів* (територій у регіоні), їх населення та ресурсів. Класифікація дає змогу ефективніше визначити пріоритети та розробляти комплексні заходи щодо попередження та протидії таким загрозам. Класифікація загроз є динамічним процесом, її необхідно регулярно переглядати та оновлювати з урахуванням зміни ситуації [21].

Класифікація загроз дозволяє враховувати специфіку конкретних регіонів (територій в їх скла-

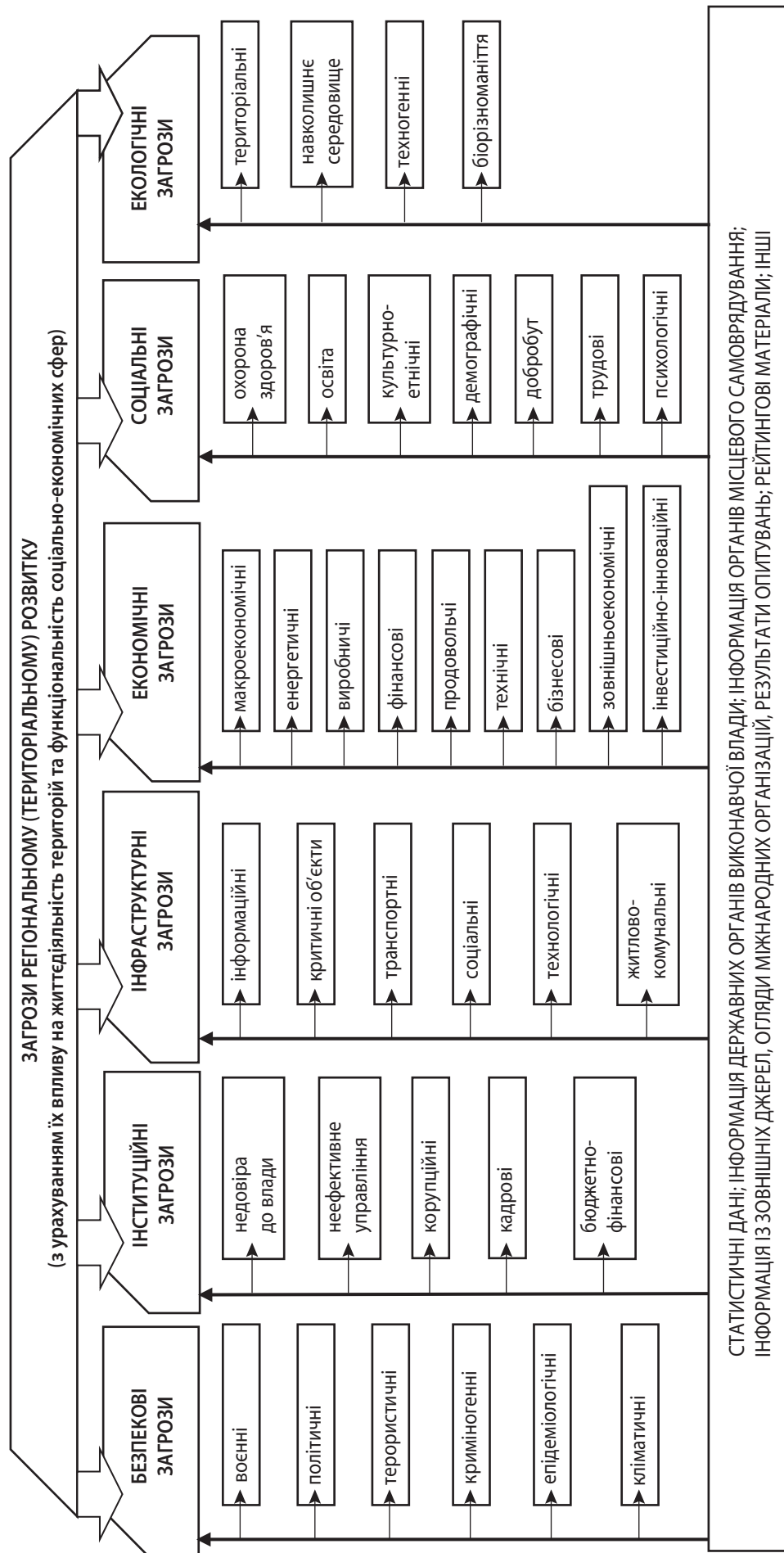

Рис. 2. Методичний підхід до групування загроз регіональному (територіальному) розвитку за видами, з урахуванням їх впливу на життєдіяльність територій та функціональність соціально-економічних сфер

Джерело: авторська розробка.

ді), зокрема прикордонних і прифронтових регіонів (територій), їх географічне положення, воєнну, політичну, безпекову, інфраструктурну, соціальну, економічну, екологічну ситуацію тощо. Важливим є врахування взаємодії різних видів загроз та їхній вплив на інші сфери безпеки, як, наприклад, воєнні загрози посилюють вплив на соціальні та економічні загрози, і навпаки [21].

Кожен регіон (територія) України має свої специфічні загрози, які обумовлені історичними, географічними, економічними, соціальними та іншими особливостями. Так, наприклад, усі прифронтові регіони (території) мають підвищені загрози від ведення воєнних дій та тероризму, а прикордонні регіони (території), зокрема, які мають кордон з країнами ЄС, – загрози нелегальної міграції, контрабанди тощо [21].

Подальші дослідження даної тематики доцільно розглядати: за прив'язкою до різних типів територій; за пріоритетністю вирішення; за характеристикою впливу, зокрема на їх життєдіяльність і функціональність соціально-економічних сфер; за напрямками реалізації управлінських рішень тощо.

ВИСНОВКИ

Результатом є узагальнення інформації щодо різних видів загроз на основі особливостей їх впливу в процесі організації управління регіональним (територіальним) розвитком. Взаємозв'язок між різними видами загроз дозволяє в подальшому залучати додаткові інструменти впливу для їхнього подолання. Володіння та використання, у процесі управління регіональним (територіальним) розвитком, інформації стосовно видів загроз та їх рівнів дозволяє оцінити їх вплив на соціально-економічний розвиток територій різних типів усередині регіону, запропонувати напрями та інструментарій для подолання цих загроз, що є особливо актуальним на сучасному етапі воєнної та повоєнної відбудови регіонів і територій України.

Перевагами представленої моделі класифікації є можливість одночасного виявлення як найбільшої кількості регіональних загроз, у тому числі враховуючи індивідуальні територіальні особливості. А наявність суттєвих взаємозв'язків між видами загроз і всередині них дає, в подальшому, можливість формувати як узагальнені пріоритети, так і конкретизовані пропозиції щодо формування стратегічних напрямів регіонального розвитку, застосовувати територіально-орієнтований, проблемно-орієнтований, програмно-проектний підходи при виборі інструментарію їх реалізації залежно від наявних проблем, актуальних

потреб і майбутніх перспектив розвитку країни та її території.

Запропоновано методичний підхід до групування загроз регіональному (територіальному) розвитку за їх видами, який, використовуючи оцінку причинно-наслідкових взаємозв'язків між безпековими, інституційними, інфраструктурними, економічними, соціальними й екологічними загрозами, дозволяє визначити та оцінити їх вплив на соціально-економічний розвиток регіонів і територій різних типів. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Луценко Ю. В. Поняття, система та класифікація видів безпеки в контексті міжнародного правопорядку. *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 4. С. 31–39. DOI: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2019-4-31-39>
2. Корнієвський О. Концепт суспільної безпеки: сучасний науково-експертний дискурс. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2009. Вип. 21. С. 103–107. URL: https://vlp.com.ua/files/21_58.pdf
3. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Класифікація загроз національній безпеці країни. *Сучасні вектори розвитку України: забезпечення сталості та безпеки* : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 28 жовтня 2024 р.). Київ, 2024. DOI: https://doi.org/10.54929/conf_28_10_2024-01-02
4. Яременко О. І., Страхніцький Я. О. Теоретико-методичні основи забезпечення системи захисту критичної інфраструктури держави. *Державне управління*. 2022. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2022.1.38>
5. Корнаш Ю. І., Вигодіванець Ю. П. Структура загроз економічній безпеці України в умовах війни. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 5. С. 315–329. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-287-315-329>
6. Гарькава В. Ф. Визначення загроз економічній безпеці регіону. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2019. Т. 30. № 4. С. 103–108. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-18>
7. Капица Л. Человеческая безопасность. *Экономика, право, политика и безопасность*. 2005. № 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/249771346_Celoveceskaa_bezopasnost_-stata_PDF
8. Демченко К. О. Класифікація загроз соціальної безпеці України. *Управління розвитком соціально-економічних систем* : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків,

- 20–21 квітня 2023 р.). Харків : ДБТУ, 2023. С. 356–360.
9. Юрченко А. Ю. Розвиток теорії і практики визначення загроз економічній безпеці регіону в трансформаційній економіці. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 4. С. 240–244. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/4_ukr/38.pdf
 10. Ткач В. О. Економічна безпека регіону як складова економічної безпеки держави. *Бізнес-навігатор*. 2011. № 3. С. 22–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2011_3_6
 11. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації : монографія. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
 12. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку : наукова доповідь. Київ, 2008. 48 с.
 13. Система економічної безпеки держави : монографія / Під. заг. ред. А. І. Сухорукова. Київ : Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України, 2017. 685 с.
 14. Акімова Л. М. Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1247>
 15. Пугач О. А. Класифікація та систематизація загроз економічній безпеці держави в системі національної безпеки. *Економіка і організація управління*. 2014. № 1–2. С. 209–217. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/1060>
 16. Ліпкан В. А. Безпекознавство : навч. посіб. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. 208 с.
 17. Антошкін В. К. Економічна та національна безпека регіонів. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 2. С. 108–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2014_2_24
 18. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / за ред. В. М. Гейця. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
 19. Семигуліна І. Б., Ярошенко І. В. Теоретичні та практичні підходи до формування класифікації загроз у контексті управління регіональним (територіальним) розвитком в Україні. *Бізнес Інформ*. 2025. № 9. С. 114–123. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-9-114-123>
 20. Ярошенко І. В. Аналіз загроз національній безпеці України: актуальні питання практики публічного управління і менеджменту в умовах сучасних викликів. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (13–14 листопада 2025 р.). Херсон, Івано-Франківськ, 2025. С. 374–377. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17938219>
 21. Семигуліна І. Б. Підходи до класифікації загроз регіональному (територіальному) розвитку в Україні: сучасні виклики для ефективного публічного

управління і менеджменту. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (13–14 листопада 2025 р.). Херсон, Івано-Франківськ, 2025. С. 366–369. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17938219>

REFERENCES

- Akimova L. M. (2016). Sutnisna kharakterystyka osnovnykh zahroz v ekonomichnii bezpetsi derzhavy [Essential characteristics of the main threats in the economic security of the state]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, 10. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1247>
- Antoshkin V. K. (2014). Ekonomichna ta natsionalna bezpeka rehioniv [Economic and national security of regions]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 2, 108–109. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2014_2_24
- Demchenko K. O. (2023). Klasyfikatsiia zahroz sotsialnii bezpetsi Ukrainy [Classification of threats to the social security of Ukraine]. *Upravlinnia rozvytkom sotsialno-ekonomichnykh system: materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Kharkiv, 20–21 kvitnia 2023 r.) [Management of socio-economic systems development: materials of the VII International scientific and practical conference (Kharkiv, April 20–21, 2023)] (p. 356–360). Kharkiv: DBTU.
- Harkava V. F. (2019). Vyznachennia zahroz ekonomichnii bezpetsi rehionu [Determination of threats to the economic security of the region]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia «Ekononika i upravlinnia»*, 4(30), 103–108. <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-18>
- Heiets V. M. (2006). *Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo*: monohrafiia [Modeling of economic security: state, region, enterprise: monograph]. Kharkiv: VD «ІнжЕК».
- Kapytsa L. (2005). Chelovecheskaia bezopasnost [Human security]. *Ekonomyka, pravo, polityka y bezopasnost*, 1. https://www.researchgate.net/publication/249771346_Celoveceskaa_bezopasnost_-stata_PDF
- Khaustova V. Ye. & Trushkina N. V. (2024). Klasyfikatsiia zahroz natsionalnii bezpetsi krainy [Classification of threats to the national security of the country]. *Suchasni vektory rozvytku Ukrainy: zabezpechennia stalosti ta bezpeky*: zbirnyk materialiv II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 28 zhovtnia 2024 r.) [Modern vectors of development of Ukraine: ensuring sustainability and security: collection of materials of the II International scientific and practical conference (Kyiv, October 28, 2024)]. Kyiv. https://doi.org/10.54929/conf_28_10_2024-01-02
- Kornash Yu. I. & Vyhodovanets Yu. P. (2025). Struktura zahroz ekonomichnii bezpetsi Ukrainy v umovakh viiny [Structure of threats to the economic security

- of Ukraine in conditions of war]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 5, 315–329.
<https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-287-315-329>
- Korniievskiy O. (2009). Kontsept suspilnoi bezpeky: suchasnyi naukovo-ekspertnyi dyskurs [Concept of social security: modern scientific and expert discourse]. *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektivy rozvytku*, 21, 103–107.
https://vlp.com.ua/files/21_58.pdf
- Lipkan V. A. (2003). *Bezpekoznavstvo: navch. posib.* [Security studies: study guide]. Kyiv: Vyd-vo Yevrop. un-tu.
- Lutsenko Yu. V. (2019). Poniattia, systema ta klasyfikatsiia vydiv bezpeky v konteksti mizhnarodnoho pravoporiadku [Concept, system and classification of types of security in the context of international legal order]. *Sotsialno-pravovi studii*, 4, 31–39.
<https://doi.org/10.32518/2617-4162-2019-4-31-39>
- Puhach O. A. (2014). Klasyfikatsiia ta systematyzatsiia zahroz ekonomichnoi bezpetsi derzhavy v systemi natsionalnoi bezpeky [Classification and systematization of threats to the economic security of the state in the national security system]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, 1–2, 209–217. <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/1060>
- Semyhulina I. B. & Yaroshenko I. V. (2025). Teoretychni ta praktychni pidkhody do formuvannia klasyfikatsii zahroz u konteksti upravlinnia rehionalnym (terytorialnym) rozvytkom v Ukraini [Theoretical and practical approaches to forming the classification of threats in the context of regional (territorial) development management in Ukraine]. *Biznes Inform*, 9, 114–123.
<https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-9-114-123>
- Semyhulina I. B. (2025). Pidkhody do klasyfikatsii zahroz rehionalnomu (terytorialnomu) rozvytku v Ukraini: suchasni vyklyky dlia efektyvnoho publichnoho upravlinnia i menedzhmentu [Approaches to classification of threats to regional (territorial) development in Ukraine: modern challenges for effective public administration and management]. *Stratehichni priorytety rozvytku ekonomiky, menedzhmentu, sfery obsluhovuvannia ta prava v umovakh intehratsiinykh protsesiv: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (13–14 lystopada 2025 r.)* [Strategic priorities of the development of the economy, management, service sphere and law in the conditions of integration processes: materials of the International scientific and practical conference (November 13–14, 2025)] (p. 366–369). Kherson, Ivano-Frankivsk.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17938219>
- Sukhorukov A. I. (2017). *Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy: monohrafiia* [System of economic security of the state: monograph]. Kyiv: Natsionalnyi instytut problem mizhnarodnoi bezpeky pry RNBO Ukrainy.
- Tkach V. O. (2011). Ekonomichna bezpeka rehionu yak skladova ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Economic security of the region as a component of economic security of the state]. *Biznes-navihator*, 3, 22–28. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2011_3_6
- Varnalii Z. S. (2020). *Ekonomichna ta finansova bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii: monohrafiia* [Economic and financial security of Ukraine in conditions of globalization: monograph]. Kyiv: Znannia Ukrainy.
- Vlasiuk O. S. (2008). *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku: naukova dopovid* [Theory and practice of economic security in the system of economic science: scientific report]. Kyiv.
- Yaremenko O. I. & Strakhnitskyi Ya. O. (2022). Teoretyko-metodychni osnovy zabezpechennia systemy zakhystu krytychnoi infrastruktury derzhavy [Theoretical and methodological foundations of ensuring the system of protection of the state's critical infrastructure]. *Derzhavne upravlinnia*, 1.
<https://doi.org/10.32702/2307-2156-2022.1.38>
- Yaroshenko I. V. (2025). Analiz zahroz natsionalni bezpetsi Ukrainy: aktualni pytannia praktyky publichnoho upravlinnia i menedzhmentu v umovakh suchasnykh vyklykiv [Analysis of threats to national security of Ukraine: topical issues of public administration practice and management in the conditions of modern challenges]. *Stratehichni priorytety rozvytku ekonomiky, menedzhmentu, sfery obsluhovuvannia ta prava v umovakh intehratsiinykh protsesiv: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (13–14 lystopada 2025 r.)* [Strategic priorities of the development of the economy, management, service sphere and law in the conditions of integration processes: materials of the International scientific and practical conference (November 13–14, 2025)] (p. 374–377). Kherson, Ivano-Frankivsk.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17938219>
- Yurchenko A. Yu. (2016). Rozvytok teorii i praktyky vyznachennia zahroz ekonomichnoi bezpetsi rehionu v transformatsiinii ekonomitsi [Development of theory and practice of determining threats to the economic security of the region in a transformational economy]. *Ekonomika i suspilstvo*, 4, 240–244.
https://economyandsociety.in.ua/journals/4_ukr/38.pdf

Стаття надійшла до редакції / Received: 28.02.2026
 Статтю прийнято до публікації / Accepted: 13.03.2026
 Опубліковано / Published: 30.04.2026